

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 12 kwietnia 2016 r.

Pozycja 9

POSTANOWIENIE z dnia 6 kwietnia 2016 r. Sygn. akt P 39/14

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Małgorzata Pyziak-Szafnicka – przewodniczący
Leon Kieres – sprawozdawca
Andrzej Rzepliński
Piotr Tuleja
Sławomira Wronkowska-Jaśkiewicz,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 6 kwietnia 2016 r., pytania prawnego Sądu Okręgowego w L.:

czy art. 2 ust. 1 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (j.t. Dz.U.2014.167) w zakresie, w jakim przyznaje prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych wyłącznie: pracownikom, bez względu na podstawę nawiązania stosunku pracy, członkom rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz osobom wykonującym pracę na podstawie umowy agencji, jeżeli nie są pracodawcami, wykluczając przysługiwanie takich uprawnień osobom świadczącym pracę w ramach tzw. wolnego zawodu (w szczególności muzyka) na podstawie innych umów cywilnoprawnych, a zwłaszcza umowy zlecenia i umowy o dzieło, i niemającym statusu pracownika w rozumieniu art. 2 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (j.t. Dz.U.1998.21.94, ze zm.), jest zgodny z art. 12, art. 31 ust. 2 i 3, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 59 ust. 1 i 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.102.643, ze zm.) w związku z art. 134 pkt 3 ustawy z 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (j.t. Dz.U.2016.293) umorzyć postępowanie.

UZASADNIENIE

I

1. Postanowieniem z 25 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w L., IX Wydział Gospodarczy (dalej: pytający sąd lub Sąd Okręgowy w L.) zwrócił się do Trybunału z pytaniem prawnym, czy „przepis art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (j.t. Dz.U. z 2004 r., poz. 167) – w zakresie, w jakim przyznaje prawo tworzenia i wstępowania

nia do związków zawodowych wyłącznie: pracownikom, bez względu na podstawę nawiązania stosunku pracy, członkom rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz osobom wykonującym pracę na podstawie umowy agencji, jeżeli nie są pracodawcami, wykluczając przysługiwanie takich uprawnień osobom świadczącym pracę w ramach tzw. wolnego zawodu (w szczególności muzyka) na podstawie innych umów cywilnoprawnych, a zwłaszcza umowy zlecenia i umowy o dzieło i niemającym statusu pracownika w rozumieniu przepisu art. 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (j.t. Dz.U. z 1998 r., Nr 21, poz. 94, ze zm.) – jest zgodny z przepisami art. 12, art. 31 ust. 2 i ust. 3, art. 32 ust. 1 i ust. 2 oraz art. 59 ust. 1 i ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483)”.

Pytanie zostało zadane w związku z następującym stanem faktycznym i prawnym:

Komitet założycielski Związku Zawodowego Muzyków Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w L. wnioskiem z 21 marca 2013 r. zwrócił się o dokonanie wpisu tej organizacji jako związku zawodowego do Krajowego Rejestru Sądowego.

Zarządzeniem przewodniczącego wydziału wniosek został zwrócony z powodu braków formalnych. W zarządzeniu zwrócono również wnioskodawcy uwagę, że określony w statucie zakres podmiotowy osób, które mogą zrzeszać się w związku jest szerszy, niż wynika to z art. 2 ust. 1-5 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (j.t. Dz.U.2014.167; dalej: uzz). Obejmuje bowiem osoby wykonujące pracę na podstawie innych umów niż wymienione w tym przepisie, tj. takie, które współpracują na odmiennych zasadach z jednostkami wykorzystującymi w swojej działalności twórczość muzyczną członków związku.

Odnosząc się do kwestii podniesionych w zarządzeniu, wnioskodawca wskazał, że w świetle wykładni językowej art. 2 uzz większość muzyków byłaby pozbawiona prawa zrzeszania się w związku zawodowym, ponieważ wykonują oni działalność twórczą i artystyczną jako kompozytorzy i artyści wykonawcy w ramach umów cywilnoprawnych (umowa o dzieło, umowa zlecenia). Dlatego też posiadanie statusu pracownika w rozumieniu kodeksu pracy nie powinno rozstrzygać w kwestii tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich. Tak wąskie rozumienie przepisu, zdaniem wnioskodawcy, jest sprzeczne z art. 12 i art. 59 ust. 1 Konstytucji i z art. 22 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Postanowieniem z 23 kwietnia 2013 r. wnioskodawca został wezwany do usunięcia przeszkody do dokonania wpisu przez złożenie dokumentów potwierdzających prawo członków komitetu założycielskiego związku do utworzenia organizacji, tj., że są pracownikami (bez względu na podstawę stosunku pracy), członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych lub wykonują pracę na podstawie umowy agencyjnej, a wykonywana przez nich praca polega na działalności muzycznej. Skarga wnioskodawcy na powyższe postanowienie została odrzucona jako niedopuszczalna, gdyż nie podlega ono zaskarżeniu.

Postanowieniem z 13 września 2013 r. Sąd Rejonowy w L. z siedzibą w Ś. oddalił wniosek o rejestrację Związku Zawodowego Muzyków Rzeczypospolitej Polskiej w Krajowym Rejestrze Sądowym. W uzasadnieniu sąd wyjaśnił, że wnioskodawca nie złożył dokumentów stanowiących konieczną przesłankę utworzenia związku zawodowego. Od powyższego postanowienia wnioskodawca złożył apelację, a na rozprawie zwrócił się do sądu o zadanie pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, czy art. 2 ust. 1 uzz w zakresie, w jakim przyznaje prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych wyłącznie pracownikom bez względu na podstawę stosunku pracy, z wykluczeniem takich uprawnień osób wykonujących zawód muzyka na podstawie umów cywilnoprawnych (w szczególności umowy zlecenia i umowy o dzieło), niemających statusu pracownika z rozumieniem art. 2 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U.1998.21.94, ze zm.; dalej: kp), z art. 12, art. 31 ust. 2 i 3, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 59 ust. 1 i 4 Konstytucji.

Sąd Okręgowy w L., zwracając się z pytaniem prawnym, w uzasadnieniu postanowienia wykazał związek funkcjonalny między wydaniem wyroku przez Trybunał a rozstrzygnięciem sprawy zawisłej przed sądem. Jak podkreślił, podstawą wydania postanowienia o odmowie wpisania Związku Zawodowego Muzyków Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w L. do Krajowego Rejestru Sądowego – rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, jest art. 2 ust. 1 uzz.

Przepis ten w zakresie, w jakim przyznaje tylko określonym w nim osobom prawo tworzenia i wstępowania do związków zawodowych, budzi zasadnicze wątpliwości sądu co do jego zgodności z Konstytucją. Ustawodawca odwołuje się w nim bowiem do pojęcia „pracownika bez względu na podstawę stosunku pracy”. Jednak określenie pracownika, jak i stosunku pracy są zdefiniowane w kodeksie pracy, który w art. 2 stanowi, że pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. Tymczasem osoby wykonujące zawód muzyka zatrudnione na podstawie umów cywilnoprawnych, np. umowy zlecenia lub umowy o dzieło, nie spełniają tych wymagań. Nie przysługuje im również prawo tworzenia związku zawodowego jako osobom przewidzianym w art. 2 ust. 2 i 5 uzz. Od ustalenia zatem, czy dopuszczalne jest utworzenie związku zawodowego przez osoby niespełniające dyspozycji art. 2 uzz, a utrzymujące się z pracy wykonywanej w ramach wolnego zawodu, w szczególności zawodu muzyka, świadczonej w oparciu o inne stosunki prawne, zależy możliwość rejestracji Związku Zawodowego Muzyków Rzeczypospolitej Polskiej, którego członkami założycielami są osoby niewymienione w tym przepisie.

Jak wskazał pytający sąd, z literalnej wykładni art. 2 ust. 1 uzz wynika, że zawiera on zamknięty katalog osób, którym przysługuje prawo tworzenia związku zawodowego i wstępowania do istniejącego już związku. Ogranicza tym samym wolność zrzeszania się pozostałym kategoriom osób.

Podkreślił, że zawód muzyka, jako kompozytora, aranżera, jak i wykonawcy – instrumentalisty czy wokalisty – stanowi świadczoną za wynagrodzeniem pracę z wykorzystaniem wyuczonych umiejętności. Wynagrodzenie to stanowi źródło ich utrzymania. W związku z tym brak podstaw do pozbawienia tych osób prawa tworzenia związków zawodowych i zrzeszania się w nich jako dobrowolnych i samorządnych organizacjach ludzi pracy, powołanych do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych. Podstawa świadczenia przez te osoby pracy w ramach swojego zawodu, nie powinna – zdaniem sądu – stanowić ograniczenia tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich. Pozbawia bowiem te osoby możliwości obrony swych praw i interesów zawodowych i socjalnych. To z kolei nie znajduje uzasadnienia w zasadzie proporcjonalności wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Narusza nadto zasadę równości wobec prawa i niedyskryminacji, gdyż ogranicza krąg osób uprawnionych do utworzenia związku zawodowego. Nie ma podstaw do różnicowania sytuacji podmiotów tylko ze względu na kryterium w postaci podstawy zatrudnienia (wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy i umowy agencyjnej i na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło).

2. Prokurator Generalny w piśmie z 31 lipca 2015 r. wniósł o umorzenie postępowania ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Wskazał, że kwestia budząca wątpliwości sądu, przedstawiona w niniejszym pytaniu prawnym, została już rozstrzygnięta w wyroku TK z 2 czerwca 2015 r., w sprawie K 1/13. Wyrok ten ogłoszony został w Dzienniku Ustaw z 12 czerwca 2015 r., pod poz. 791, co oznacza, iż od tej daty ma moc powszechnie obowiązującą.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przystępując do rozpoznania sprawy, Trybunał uwzględnił, że 30 sierpnia 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (j.t. Dz.U.2016.293; dalej: uTK z 2015 r.). Ustawa ta została kilkakrotnie znowelizowana, m.in. ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r. (Dz.U.2217; dalej: ustawa nowelizująca z 22 grudnia 2015 r.), która weszła w życie z dniem ogłoszenia, tj. 28 grudnia 2015 r. Ustawa nowelizująca z 22 grudnia 2015 r. – w zakresie odnoszącym się do merytorycznego rozpoznawania spraw – zmieniła liczne przepisy regulujące postępowanie przed TK.

Zgodnie z art. 134 pkt 3 ustawy o TK z 2015 r. w sprawach wszczętych i niezakończonych przed wejściem w życie ustawy o TK z 2015 r. w postępowaniu przed Trybunałem – jeżeli zachodzą przesłanki umorzenia postępowania – stosuje się przepisy dotychczasowe, czyli przepisy ustawy z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U.102.643, ze zm.; dalej: uTK z 1997 r.). Przepis ten ma zastosowanie w każdej sprawie toczącej się przed Trybunałem bez względu na to, czy została wszczęta na podstawie wniosku, pytania prawnego czy też skargi konstytucyjnej. Według dotychczasowego, jednolitego orzecnictwa TK na tle tego przepisu, do rozpoznania spraw wszczętych w okresie obowiązywania ustawy o TK z 1997 r., a niezakończonych przed 30 sierpnia 2015 r. – w wypadku, gdy zachodzą przesłanki umorzenia postępowania – mają zastosowanie wszystkie przepisy proceduralne wynikające z ustawy o TK z 1997 r., a nie tylko te, które określają ujemną przesłankę procesową (zob. wyroki pełnego składu TK z: 7 października 2015 r. w sprawie K 12/14; 14 października 2015 r. w sprawie Kp 1/15; 4 listopada 2015 r. w sprawie K 1/14; postanowienia pełnego składu TK z: 28 października 2015 r. w sprawie P 6/13; 3 listopada 2015 r. w sprawie SK 64/13; 3 listopada 2015 r. w sprawie K 32/14)¹.

Ustawa nowelizująca z 22 grudnia 2015 r. zawierała art. 2 regulujący sytuacje intertemporalne we wszystkich sprawach wniesionych do Trybunału przed jej wejściem w życie. W wyroku z 9 marca 2016 r. w sprawie K 47/15, Trybunał stwierdził niekonstytucyjność tej ustawy w całości ze względu na tryb jej uchwalenia, a także – w punkcie 16 lit. b sentencji – stwierdził niezgodność jej art. 2, nakazującego co do zasady stosowanie jej przepisów do wszystkich spraw, w których postępowanie zostało wszczęte przed dniem wejścia w życie tej ustawy, z art. 2 Konstytucji. Skutkiem orzeczenia TK jest powrót do stanu prawnego nieuwzględniającego zmian wprowadzonych przez zakwestionowaną ustawę nowelizującą z 22 grudnia 2015 r. Już ten argument sam przez się – niezależnie od relacji dwóch przepisów przejściowych: art. 134 pkt 3 uTK z 2015 r. oraz art. 2 ustawy nowelizującej z 22 grudnia 2015 r. – przesądza, że sprawy, które zostały wniesione do Trybunału przed wejściem w życie ustawy o TK z 2015 r., w wypadku kiedy zachodzą przesłanki umorzenia postępowania, muszą być rozpatrywane na podstawie przepisów ustawy o TK z 1997 r.

Można jednak zauważyć, że nawet wówczas, gdyby konstytucyjność art. 2 ustawy nowelizującej z 22 grudnia 2015 r. nie została zakwestionowana, w sprawach wszczętych i niezakończonych przed wejściem w życie ustawy o TK z 2015 r., w wypadku których zachodziły przesłanki umorzenia postępowania, należałoby uwzględnić przepisy ustawy o TK z 1997 r. Art. 2 ustawy nowelizującej z 22 grudnia 2015 r. rozstrzygał bowiem, że jeśli do wejścia w życie tej ustawy Prezes Trybunału zawiadomił uczestników postępowania o przekazaniu wniosku, pytania prawnego lub skargi do rozpoznania przez skład orzekający, zastosowanie miała znajdować zasada dalszego działania prawa dawnego, a zgodnie z art. 134

---

¹ Powołane orzeczenia pochodzą z: *Orzecnictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy*, <http://otkzu.trybunal.gov.pl>

pkt 3 ustawy o TK z 2015 r. do wyróżnionej wcześniej kategorii spraw należy stosować ustawę o TK z 1997 r.

2. Pytanie prawne sądu zostało zadane na podstawie art. 193 Konstytucji, zgodnie z którym „Każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem”.

Pytanie sądu spełnia wymagania dotyczące wniesienia go oraz merytorycznego rozpoznania, wymienione w art. 63 uTK z 2015 r.). Sąd, wskazując zakwestionowany przepis i konstytucyjne wzorce kontroli, podniósł argumenty na uzasadnienie jego niezgodności z Konstytucją oraz wykazał istnienie przesłanki funkcjonalnej pytania prawnego.

Jednak problem konstytucyjny, z którym zwrócił się do Trybunału Sąd Okręgowy w L., IX Wydział Gospodarczy, został już rozstrzygnięty przez TK w wyroku z 2 czerwca 2015 r., w sprawie K 1/13. W wyroku tym Trybunał stwierdził m.in. niezgodność art. 2 ust. 1 ustawy z 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (j.t. Dz.U.2014.167; dalej: uzz) w zakresie, w jakim ogranicza wolność tworzenia i wstępowania do związków zawodowych osobom wykonującym pracę zarobkową niewymienionym w tym przepisie, z art. 59 ust. 1 w związku z art. 12 Konstytucji.

Trybunał wyjaśnił, że konstytucyjna wolność zrzeszania się, wyrażona w art. 58 Konstytucji, której szczególną formę stanowi wolność zrzeszania się w związkach zawodowych (art. 59 ust. 1 w związku z art. 12 Konstytucji), przysługuje osobom wykonującym pracę zarobkową na rzecz innego podmiotu, pozostającym z nim w określonym stosunku prawnym, z którym łączą je specyficzne interesy zawodowe, związane ściśle z jej wykonywaniem. Mogą one zatem dążyć do ochrony swoich interesów zawodowych zarówno przez tworzenie związków zawodowych, jak i dobrowolne przystępowanie do nich.

W świetle powyższego, TK uznał, że art. 2 ust. 1 uzz, pozbawiając całkowicie pewne grupy pracowników możliwości korzystania z przysługującej im wolności zrzeszania się w związkach zawodowych, narusza podstawowe gwarancje konstytucyjne. Za niespełniające standardów konstytucyjnych Trybunał uznał wprowadzenie przez ustawodawcę takich kryteriów tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich, które dotyczą podstawy i formy prawnej, w jakiej dana osoba świadczy pracę. Wskazanie w oparciu o takie kryteria kategorii osób, które mogą korzystać z wolności zrzeszania się, stanowi, w ocenie Trybunału, za daleko idącą reglamentację tej wolności w stosunku do gwarancji konstytucyjnych wynikających z art. 12 i art. 59 ust. 1 Konstytucji (s. 19-20).

Określając skutki wyroku, TK podkreślił, że stwierdzenie niekonstytucyjności art. 2 ust. 1 uzz z uwagi na ograniczenie wolności zrzeszania się w związkach osobom wykonującym pracę zarobkową, które nie zaliczają się do jednej z trzech kategorii podmiotów wymienionych w tym przepisie, nie powoduje utraty mocy obowiązującej zaskarżonego przepisu. Trybunał nie zakwestionował bowiem wolności tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich kategorii osób w nim wymienionych, ale uznał jego niekonstytucyjność w zakresie, w jakim zbyt wąsko określa zakres podmiotowy. Ogranicza tym samym wolność zrzeszania się osobom spełniającym konstytucyjnie określone kryteria wolności zrzeszania się określone w art. 59 ust. 1 Konstytucji. Podkreślił jednocześnie, że obowiązkiem ustawodawcy jest zmiana zakwestionowanego przepisu i uwzględnienie kryteriów konstytucyjnych tej wolności, sprecyzowanych w uzasadnieniu wyroku (s. 23-24). Natomiast „[d]o sądów należy dokonywanie samodzielnej oceny tego, czy odpowiednia grupa osób pragnąca zrzeszyć się w związku zawodowym spełnia kryteria pozwalające na zaliczenie ich do grona podmiotów wolności ujętej w art. 59 ust. 1 Konstytucji. Rolą sądów jest również udzielanie takim podmiotom gwarancji przynależności do związków zawodowych” (K 1/13).

Z uwagi na to, że istota pytania prawnego Sądu Okręgowego w L., dookreślona przez wskazanie zakresu merytorycznej kontroli niekonstytucyjności art. 2 ust. 1 uzz, została rozstrzygnięta wyroku w sprawie K 1/13 Trybunał postanowił umorzyć postępowanie ze względu na zbędność wydania wyroku.

Trybunał, uznając kwestionowany przepis w zakresie, w jakim ogranicza wolność tworzenia związków zawodowych i wstępowania do nich osobom wykonującym pracę zarobkową niewymienionym w tym przepisie, za niezgodny z Konstytucją, usunął ustawowe ograniczenia wolności zrzeszania się w związkach zawodowych. Do sądu należy zatem zbadanie i rozstrzygnięcie, czy osoby występujące z wnioskiem o zarejestrowanie związku zawodowego spełniają konstytucyjne kryteria wolności zrzeszania się.

Ponowne rozpoznawanie tej samej kwestii czyni niewątpliwie postępowanie zbędnym. Nie ma przy tym znaczenia fakt wskazania nowych, oprócz będących już podstawą orzeczenia niekonstytucyjności, wzorców kontroli konstytucyjnej, ponieważ został osiągnięty cel polegający na wyeliminowaniu z porządku prawnego stanu niezgodności z Konstytucją (zob. np. postanowienia TK z: 28 lipca 2003 r. w sprawie P 26/02, 12 lutego 2008 r. w sprawie P 21/07).

W związku z powyższym Trybunał umorzył postępowanie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 uTK z 1997 r. w związku z art. 134 pkt 3 uTK z 2015 r.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.